

DOI: 10.25140/2411-5215-2021-3(27)-211-217

УДК 334.736:336.72

JEL Classification: D14

Іван Колобердянко

кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки,
природних ресурсів та економіки міжнародного туризму
Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна)

E-mail: koloberdjanko@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9339-3450>**Христина Золотова**

студентка

Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна)

E-mail: zolovaxa@ukr.net**ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ
ЯК ЧИННИК СТІЙКОСТІ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ**

У статті розглянуто різні методологічні підходи вчених-економістів до визначення категорії «заощадження» й виділені провідні та ключові компоненти поняття; з'ясовано основні мотиваційні підходи й поведінкові концепції, що стимулюють домогосподарств заощаджувати. Продемонстровано обсяг та динаміку сукупних заощаджень у доходах населення України, а також обґрунтовано роль заощаджень у моделі сукупного грошового обороту та їхні форми розміщення. Досліджено сучасний стан та виконано аналіз динаміки депозитів резидентів України; виявлено причини, що спричиняють недостатню кількість депозитів домогосподарств. Надано рекомендації щодо засобів покращення рівня заощаджень серед громадян України.

Ключові слова: заощадження; домогосподарства; мотиви заощадження; поведінкова економіка; класифікація заощаджень; інвестиційні ресурси; депозит.

Рис.: 2. Табл.: 2. Бібл.: 11.

Постановка проблеми. Основним завданням сучасної внутрішньої політики держави є підвищення добробуту населення. Нині наслідком державної політики України є відсутність стійкого економічного зростання, яке позначається на доходах її громадян. У грошовому кругообігу дохід домогосподарств витрачається на споживання та заощадження. Певну частину заощаджень населення вкладає у фінансові активи, які трансформуються в інвестиції реального сектору економіки, що стимулює фінансово-кредитну систему. Тому аналіз сучасного стану обсягів заощаджень домогосподарств є необхідним для запобігання стагнації економіки в країні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Заощадження домашніх господарств завжди були й залишаються об'єктом досліджень зарубіжних і вітчизняних науковців. Дослідження еволюції теорії заощаджень було розглянуто в роботі О. Косточки. Поведінку та роль домогосподарств у сфері заощадження вивчали такі закордонні вчені, як: П. Міштал, Е. Аврамова, Дж. Кейнс, Т. Крослі, К. Еммерсон, А. Лестер. Серед вітчизняних науковців, які присвятили свої роботи проблемі заощаджень, слід виділити О. Ватаманюка, Л. Примостку

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Попри велику кількість публікацій, існує необхідність у єдиному підході розуміння сутності заощаджень домогосподарств та їхній ролі в економіці країни з урахуванням сучасних реалій.

Метою статті є узагальнення поглядів учених-економістів щодо визначення «заощадження»; з'ясування основних мотивів до заощаджень; роль заощаджень у грошовому обороті та їхні форми розміщення; дослідження сучасного стану та аналіз динаміки заощаджень у доходах населення; пошук рішень щодо підвищення рівня заощаджень серед домогосподарств.

Виклад основного матеріалу. Заощадження посідають вагомe місце в економіці будь-якої держави. Унаслідок вивчення реальних економічних процесів теорія заощадження перебуває в постійному розвитку й уточненні. Еволюція визначення терміну різними економістами та школами «заощадження» наведено на рис. 1.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

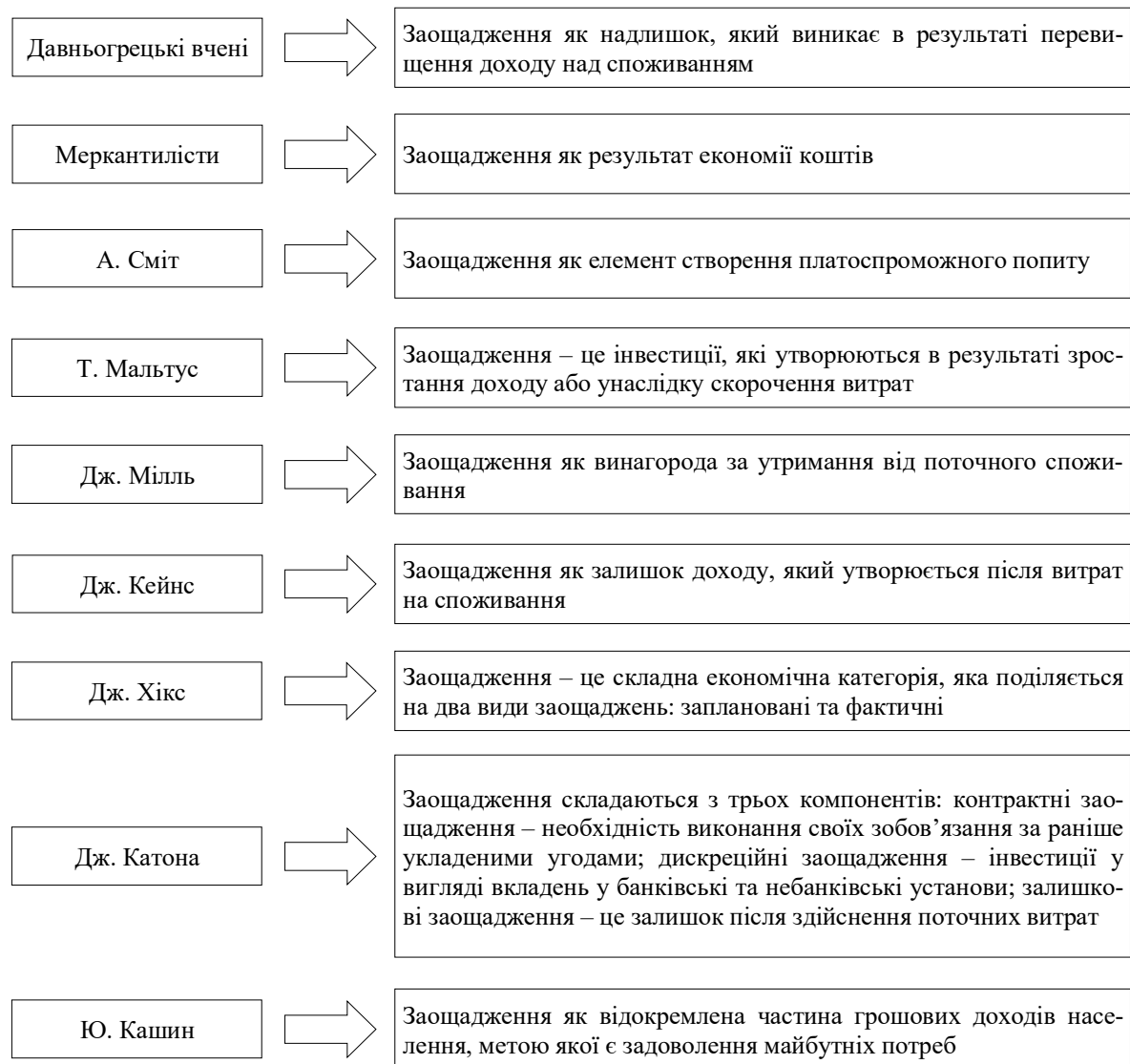

Рис. 1. Еволюція терміна «заощадження»

Джерело: складено авторами за [1].

Узагальнюючи викладене вище, можна дійти до висновку, що заощадження – це відокремлена частина грошових доходів економічних суб'єктів, яка спрямовується на майбутнє споживання та/або створення поточних інвестицій, для зростання доходів у майбутньому.

Основним джерелом інвестиційних ресурсів, які сприяють становлення фінансових відносин із різноманітними суб'єктами економіки, є домогосподарства. Згідно із Законом України № 2058-III, домогосподарство – сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти [2].

Існує взаємозв'язок між валовими внутрішніми заощадженнями й валовим внутрішнім продуктом. З іншого боку, зростання валового внутрішнього продукту не є причиною збільшення заощаджень [3].

Поштовхом до заощадження домогосподарств слугує мотив. Тобто є мотиваційний підхід до заощадження домогосподарств. Мотив залежить як від внутрішніх факторів, так і від зовнішніх. Але в економічній теорії відокремлюють причини, які частково залежать від цих факторів.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Основні мотиви до заощадження було визначено Дж. Кейнсом:

1. Застережливий мотив. Створення резерву на випадок непередбачених обставин;
2. Мотив життєвого циклу. Забезпечення майбутнього;
3. Мотив міжчасового заміщення. Забезпечення доходів у вигляді процента і використання ефекту зростання вартості майна, оскільки більшому реальному споживанню у майбутньому віддають перевагу над меншим поточним споживанням;
4. Мотив поліпшення. Можливість збільшувати свої видатки у майбутньому;
5. Мотив незалежності. Формування почуття незалежності і свободи дій;
6. Мотив підприємництва. Можливість здійснювати ризикові ділові операції;
7. Мотив спадку. Залишити спадок;
8. Мотив жадібності. Формування почуття скнарості [4].

Аналізуючи мотиви, можна зауважити, що їхня спільна риса – це прагнення населення до стабільності в майбутньому, тому є необхідність звернути увагу на психологічний (поведінковий) чинник схильності до заощадження.

Останнім часом поведінкова економіка вплинула на міркування щодо заощаджень. Поведінкова економіка – це галузь економічної науки, що вивчає поведінкові аспекти прийняття економічних рішень, найважливішого етапу управління економічними процесами [5]. Найважливіші поведінкові концепції для заощаджень включають:

- Обмежена раціональність: зіткнувшись зі складним вибором, люди не беруться повноцінно аналізувати витрати та вигід для визначення оптимального рішення вони скоріше обирають варіант задовільний до їхніх потреб (наприклад, заощаджувати фіксовану суму щомісяця або фіксовану частку доходу).

- Теорія раціональних розрахунків: вважається, що люди можуть заощаджувати деякі форми доходу, якщо вони складають бюджет і категоризують витрати.

- Неприйняття втрат і реферні точки: якщо добробут залежить не від абсолютної суми, яку ми споживаємо, а від того, як змінюється споживання в порівнянні з якоюсь «реферною точкою», і якщо втрати призводять до більших витрат на добробут, ніж вигоди від еквівалентних прибутків, тоді заощадження можна розглядати як втрату купівельної спроможності, яка не компенсується вартістю майбутніх витрат.

- Непослідовність у часі та самоконтроль: дані лабораторних і польових експериментів свідчать про те, що люди можуть бути більш терплячими в майбутньому, ніж у сьогоденні, тобто вони значно знижують найближче майбутнє, але менше віддаляються від віддалених періодів. Люди можуть споживати сьогодні і мало заощаджувати, думаючи, що заощаджують у майбутньому. Але коли настає майбутнє, вони знову відкладають заощадження. У цьому сенсі низькі заощадження є проблемою самоконтролю – короткострокове бажання витратити долає довгострокове бажання заощаджувати. Причина, яка може допомогти пояснити низькі показники заощаджень, – це спокуса, оскільки люди хотіли б заощаджувати, але їм було б важко протистояти витратам накопичених активів [6].

Нині через вторгнення російських військ та COVID-19 обсяги заощаджень населення України перебувають на недостатньому рівні. У табл. 1 наведено обсяги й динаміка заощаджень населення України з 2016 по 2021 рр. Показник заощадження знаходився за допомогою різниці обсягу доходів і витрат населення. Державна служба статистики України не наводить показнику обсягу заощаджень домогосподарств.

Аналізуючи дані з табл. 1, спостерігаємо, що з 2016 відбувається поступове падіння обсягів заощаджень населення. У 2019-2021 рр. витрати населення перевищують доходи та фінансуються за рахунок заощаджень.

Таблиця 1

Обсяги доходів і заощаджень населення України у 2016-2021 рр.

Показник	Рік					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021 в I кварт.
Заощадження, млрд грн	12,6	30,6	31,5	-116,2	-17	-83,4
Частка заощаджень у доходах, %	0,6	1,2	1	-3,1	-0,43	-8,48
Доходи, млрд грн	2051,3	2652	3248,7	3699,3	3972,4	983,7

Джерело: складено авторами за [7].

Важливу роль у рівновазі попиту та пропозиції на фінансовому ринку відіграють заощадження та інвестиції. Аналізуючи рис. 2 можна дійти згоди, що заощадження домогосподарств – єдине джерело надходження коштів у фінансовий ринок, а чисті інвестиції фірм – це результат вкладів населення у фінансові активи. Таким чином, через розширення заощаджень збільшується розмах інвестиційного попиту і навпаки.

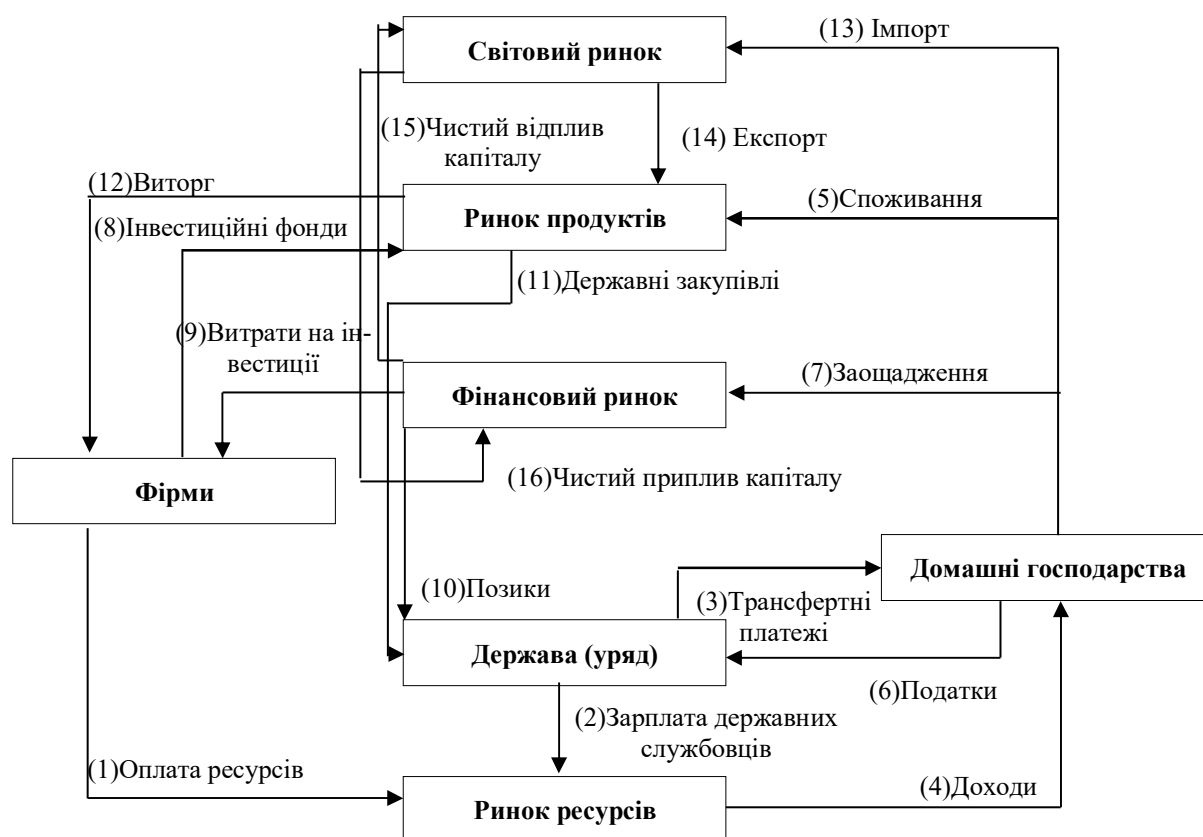

Рис. 2. Модель сукупного грошового обороту

Джерело: складено авторами за [8].

Розміщення заощаджень населення значною мірою залежить від довіри до фінансових установ та фінансової грамотності населення, економічного стану країни. У 2014 через обвал економіки, високу інфляцію й скорочення значної кількості банківських установ призвело до того, що кількість грошових вкладів скоротилась та поширювалась недовіра серед домогосподарств до фінансових установ. Нині завдяки започаткування стабілізаційних процесів довіра до фінансових установ повертається, як наслідок, банки знову наповнюються депозитами населення. Але аналізуючи зміну обсягу депозитів домогосподарств 2017-2021 рр. (табл. 2) спостерігаємо, що незважаючи на зростання загального обсягу депозитів частка депозитів домогосподарств має тенденцію до зниження.

Таблиця 2

Обсяги та динаміка депозитів резидентів України у 2017-2021 рр.

Показники	2017	2018	2019	2020	2021 (вересень)
Загальний обсяг депозитів млрд грн	89,88	93,3	107,16	134,81	141,46
Депозити домогосподарств млрд грн	47,22	50,17	54,23	67,47	68,06
Частка депозитів домогосподарств у загальному обсязі, %	52,5	53,7	50,6	50,05	48,11

Джерело: складено авторами за [9].

За результатами опитування населення за 2019 рік щодо його обізнаності у фінансових послугах України виявлені такі дані:

- 58 % громадян зацікавлені фінансовими послугами;
- 22 % – не мають банківських рахунків;
- 6 % – мають строковий рахунок;
- 13 % – зберігають значну частину коштів у банку;
- Для розміщення депозиту в банківських установах, українці зважають на такі чинники: наявність гарантії повернення вкладу (57 %), відгуки родичів та знайомих (52 %) і відсоткову ставку за вкладом (51 %);

- Зростає важливість інтернету й інтернет-майданчиків як джерела достовірної інформації про фінансові послуги тим самим зменшує важливість телебачення серед міського населення;

- Жителі сільської місцевості менше обізнані з нюансами функціонування фінансової системи. Це пояснюється меншим проникненням фінансових послуг серед цієї категорії українців. Серед каналів комунікації, які варті їхньої довіри, жителі сіл частіше вибирають телебачення (45 %) [10].

Висновки і пропозиції. Таким чином, теорія заощадження досліджувалась з того часу, коли зародилась економіка й автори з різних шкіл по-своєму інтерпретували поняття «заощадження». Спонуванням до заощадження слугує мотив, основну типологію було запропоновано ще Дж. Кейнсом, але нині поведінкова економіка надала нові концепції для розгляду цього питання. При перетворенні заощаджень у фінансовий актив зрештою може привезти до підвищення ВВП. На сучасному етапі заощаджувана поведінка домогосподарств України перебуває у недостатньому рівні, в основному це пов'язане з недовірою населення до фінансових установ і розвитком тіньової економіки (витрати перевищують доходи). Для підвищення рівня заощаджень серед домогосподарств авторами наведено такі основні пропозиції.

По-перше, необхідно надати більш надійний захист клієнтів фінансових установ, наприклад, збільшити суму відшкодування вкладів. Згідно зі статтею 26 закону № 4452-VI сума граничного розміру відшкодування коштів за вкладами не може бути меншою за 200 000 гривень [11]. Тобто при ліквідації банку максимальна сума відшкодування клієнтам дорівнює 200 000 гривень і вкладники з мільйонними депозитами можуть лише розраховувати на суму, що вказана вище.

По-друге, належна основа для дій визначається знаннями населення про те, як складати бюджет, виділяти витрати та інвестувати. Таку інформацію слід доводити до населення в таких формах, які відповідають їхній місцевій культурі, віку і статті. Важливу роль у наданні впливу на поведінку відіграють навчальні заклади, підприємства, неурядові організації, а також засоби масової інформації. Більшу увагу треба акцентувати на дітей і молодь, бо саме вони – майбутнє країни.

По-третє, проаналізувавши джерело [6], необхідно звернути увагу на такий інструмент, як «соціальний маркетинг». Соціальний маркетинг – це маркетинг, який створений для підтримки чи зміни поведінки людей для покращення добробуту населення загалом. Тобто для вирішення проблеми необхідно розробити соціальні опитування серед дорослого населення для визначення факторів, що впливають на їхню спроможність до заощадження у фінансові активи, щоб у подальшому розвитку розробити концепцію для просування соціально бажаної поведінки.

Список використаних джерел

1. Косточка О. О. Генезис та еволюція теорії заощаджень / О. О. Косточка // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – № 11. – С. 117-120.
2. Про Всеукраїнський перепис населення [Електронний ресурс] : Закон України від 19.11.2000 р. № 2058-III. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2058-14>.
3. Misztal P. The Relationship between Savings and Economic Growth in Countries with Different Level of Economic Development / P. Misztal // Financial Internet Quarterly. – 2011. – Vol. 7, Is. 2. – Pp. 17-29.
4. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / пер. с англ. А. Г. Милейковского, И. М. Осадчей. – М. : Прогресс, 1978. – 494 с.
5. Вегера С. А. Поведінкова економіка – особлива галузь економічної теорії / С. А. Вегера // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 2. – С. 4-16.
6. Crossley T. Raising household saving / T. Crossley, C. Emmerson, A. Leicester. – London : The British Academy, 2012.
7. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Ватаманюк О. В. Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз : монографія / О. В. Ватаманюк. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – 536 с.
9. Дані статистики фінансового сектору. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial>.
10. Звіт за результатами дослідження «Обізнаність споживачів фінансових послуг України про систему гарантування вкладів – 2019». Травень 2020. Київ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.fg.gov.ua/storage/editor/files/dgf-survey-18may2020-ua-covers_1594302558.pdf.
11. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс] : Закон України від 23.02.2012 р. № 4452-VI. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.

References

1. Kostochka, O.O. (2015). Henezys ta evoliutsiia teorii zaoshchadzen [Genesis and evolution of the theory of savings]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*, 11, 117-120.
2. Pro Vseukrainskyi perepys naseleння [On the all-Ukrainian population census], Law of Ukraine № 2058-III (on October 19, 2000). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2058-14>.
3. Misztal, P. (2011). The Relationship between Savings and Economic Growth in Countries with Different Level of Economic Development. *Financial Internet Quarterly*, 7(2), 17–29.
4. Kejns, Dzh. M. (1978). *Obshchaia teoriia zaniatosti, protsenta i deneg [General theory of employment, interest and money]*. Progress.
5. Vegera, S.A. (2004). Povedinkova ekonomika – osoblyva haluz ekonomichnoi teorii [Behavioral economics is a particular area of economic theory]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual problems of economics*, (2), 4–16 [in Ukrainian].
6. Crossley, T. F., Emmerson, C., & Leicester, A. (2012). *Raising household saving*. British Academy Policy Centre, Institute for Policy Studies.
7. State Statistics Service of Ukraine. <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Vatamaniuk, O.V. (2007). *Zaoshchadzhennia v ekonomitsi Ukrainy: makroekonomichnyi analiz [Savings in the economy of Ukraine: macroeconomic analysis]*. LNU im. I. Franka.
9. Dani statystyky finansovoho sektoru [Financial sector statistics]. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial>.

10. Report on the results of the study "Awareness of consumers of financial services of Ukraine about the deposit guarantee system – 2019". (May 2020). https://www.fg.gov.ua/storage/editor/files/dgf-survey-18may2020-ua-covers_1594302558.pdf.

11. Pro systemu harantuvannia vkladiv fizychnykh osib [On the System of Guaranteeing Natural Person Deposits], Law of Ukraine № 4452-VI (on February 23, 2012). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.

Отримано 14.09.2021

UDC 334.736:336.72

Ivan Koloberdyanko

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of International Economics,
Natural Resources and Economics of International Tourism
Zaporizhzhia National University (Zaporozhzhia, Ukraine)
E-mail: koloberdjanko@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9339-3450>

Khrystyna Zolotova

Student
Zaporizhzhia National University (Zaporozhzhia, Ukraine)
E-mail: zolovaxa@ukr.net

HOUSEHOLD SAVINGS AS AN ELEMENT OF A SUSTAINABLE STATE ECONOMY

The household savings was, and still remains, the object of research by foreign and local scientists. However, despite the large number of research, there is a need for a more detailed consideration of the household savings in modern realities and review of factors that influence it. In circular flow of income, households act rationally, they do not spend all their income on consumption, which is why part of their income they save. The household invests a certain part of its savings in financial assets, which are transformed into investments of the real sector of the economy, which stimulates the financial and credit system. Currently, the consequence of Ukraine's state policy is the lack of sustainable economic growth, which affects the income of its citizens. Therefore, the analysis of the current state of household savings is necessary to prevent stagnation of the economy in the country. The objective of the article is to summarize economists' views of on the definition of "savings"; finding out the main motives for savings; the role of savings in money turnover and their forms of placement; research of the current state and analysis of the dynamics of savings in household incomes; finding solutions to increase savings among households. The theory of savings has been studied since the beginning of economics, and authors from different schools have interpreted the concept of "savings" in their own way. The motivation to save is a motive, the main typology was proposed by John Maynard Keynes, but now behavioral economics has provided new concepts to address this issue. When converting savings into a financial asset, it can lead to an increase in GDP. At the present stage, the saving behavior of Ukrainian households is insufficient, mainly due to public distrust in financial institutions and the development of the shadow economy (expenditures exceed incomes). To increase the level of savings among households, the authors present the following main proposals: providing more reliable protection for clients of financial institutions; developing financial literacy among all segments of the population; developing a concept to promote socially desirable behavior.

Keywords: savings; households; savings motives; behavioral economics; classification of savings; investment resources; deposit.

Fig.: 2. Table: 2. References: 11.